

МИТНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ ЯК СТИМУЛЯТОР ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Обґрунтовано сутність митної політики та її проведення в умовах інтеграційних процесів. Визначено напрями проведення митної політики та можливості захисту пріоритетних галузей народного господарства. Досліджено використання тарифного і нетарифного регулювання.

Ключові слова: митна політика, тарифне і нетарифне регулювання, експорт та імпорт.

Митна політика кожної держави спрямовується на захист власних економічних інтересів з допомогою використання визначеного тарифного і нетарифного інструментарію. Україна, вступивши до Світової організації торгівлі (СОТ), безумовно, повинна враховувати митну політику та вимоги цієї організації. В умовах депресивного стану вітчизняної економіки важливо віднайти ефективні та дієві інструменти митного регулювання, які б узгоджувались зі світовими стандартами та вимогами.

У вітчизняній економічній науці різні аспекти митної політики висвітлено у працях І. Бураковського, А. Гальчинського, І. Грабинського, О. Гребельника, М. Каленського, В. Науменка, П. Пашка, Т. Реви, Є. Савельєва, В. Сіденка, А. Філіпенка та інших учених. Проведені дослідження ґрунтуються на визначенні теоретичних аспектів митної справи та проведенні митної політики. Але невирішеним питанням, що потребує подальшого аналізу, є визначення такої митної політики, яка б, задовольняючи вимоги міжнародних економічних об'єднань, одночасно сприяла економічному розвитку вітчизняних суб'єктів підприємництва.

Метою дослідження є визначення напрямів тарифного і нетарифного регулювання в Україні. Важливо при цьому дослідити стан та рівень досконалості митного регулювання, повноту використання нетарифних інструментів регулювання, а також ефективність діяльності митних органів.

За визначенням ст. 2 Митного кодексу України митною політикою є система принципів та напрямів діяльності держави у сфері забезпечення своїх економічних інтересів та безпеки за допомогою митно-тарифних та нетарифних заходів регулювання зовнішньої торгівлі [4]. За роки функціонування держав сформувався певний інструментарій захисту внутрішніх товарних ринків і національних товаровиробників від недобросовісної зовнішньої конкуренції, а також доступу до зовнішніх ринків. Відзначимо також тенденцію переходу від застосування митно-тарифного до переважно нетарифного регулювання у зв'язку з лібералізацією міжнародної торгівлі. Значне зниження рівня тарифних ставок і контроль тарифів призвели до формування в системі світової торгівлі більш ефективного і гнучкого протекціонізму, основу якого складають нетарифні методи регулювання, що постійно модифікуються і ускладнюються. До нетарифних методів належать практично всі заходи, які застосовуються державою для регулювання зовнішньої торгівлі, за

винятком тарифів.

Характерною особливістю світової економіки є об'єднання країн у митні, економічні і інші союзи, зокрема – функціонування Світової організації торгівлі і приєднання нових країн до цієї організації, Всесвітньої митної організації (ВМО), розширення Європейського Союзу (ЄС). Україна на даний час є членом СОТ та інших міжнародних організацій і договорів, тобто також є учасником інтеграційних процесів. Тому поставлена в умови, відповідно до яких повинна перебувати митну політику і свою зовнішньоекономічну діяльність. Для спрощення і пришвидшення руху товарів через український кордон, а разом з тим забезпечення контролю за таким переміщенням Державна митна служба України має діяти відповідно до ратифікованих міжнародних норм (норм СОТ, ВМО та інших угод і договорів, а також організацій).

Безперечно вступ України в СОТ має цілий ряд переваг, до яких належать:

- спрощення доступу до ринків збуту розвинених країн;
- збільшення експортних операцій;
- зниження вартості вітчизняних товарів на іноземних ринках у зв'язку із скасуванням тарифних бар'єрів;
- покращення інвестиційного клімату в Україні;
- можливість використання загальноприйнятих у рамках організації інструментів захисту вітчизняного ринку від товарів країн, що не є учасниками СОТ.

Однак вступ України до СОТ надає перевагу виробникам у металургійній галузі та хімічній продукції, інші галузі – легка промисловість, машинобудування та переробна промисловість не отримують переваг. Це пояснюється тим, що продукція вітчизняної металургійної і хімічної промисловості користується попитом на іноземних ринках. Скасування країнами-учасниками СОТ тарифних обмежень на таку вітчизняну продукцію означає нижчу її ринкову ціну, збільшення поставок і, як наслідок, збільшення виручки. Продукція інших галузей не має технологічних переваг перед іноземними аналогами і поступається якісними властивостями та ціною при відсутності тарифних обмежень в Україні на імпорту іноземну продукцію. Тобто вступ до СОТ є не вигідним для тих суб'єктів господарювання, діяльність яких зосереджена на внутрішньому ринку.

До того ж, хотілося б відзначити, що перевага вільнішого доступу до іноземних ринків стосується більшою мірою української сировини, а меншою – високотехнологічної продукції, оскільки зарубіжні країни

вміло використовують технічні бар'єри, нетарифні та приховані заходи регулювання з метою захисту своїх товаровиробників. Приєднання до СОТ не є гарантією врегулювання всіх торговельних суперечок між Україною та її партнерами і не виключає можливість провадження антидемпінгових розслідувань проти вітчизняних експортерів.

Загальна частка податків на міжнародну торгівлю та зовнішньоекономічні операції у структурі надходжень до Зведеного бюджету України має тенденцію до зменшення (рис. 1). Тому більш важливою в Україні є не фіскальна, а регулююча функція тарифу, яка виявляється у:

– захисті економіки країни від негативного впливу іноземної конкуренції (мита завжди погіршують

конкурентні умови іноземних виробників на вітчизняному ринку);

- забезпечення умов для ефективної інтеграції у світовий економічний простір (тарифи широко використовуються з метою покращення умов доступу національних товарів на іноземні ринки);
- підтримці раціонального співвідношення експорту й імпорту товарів, валютних надходжень і виплат (тарифи впливають на стан платіжного балансу країни);
- створення умов для прогресивних змін у структурі ввезень і вивезень, виробництва і споживання товарів [6, с. 114].

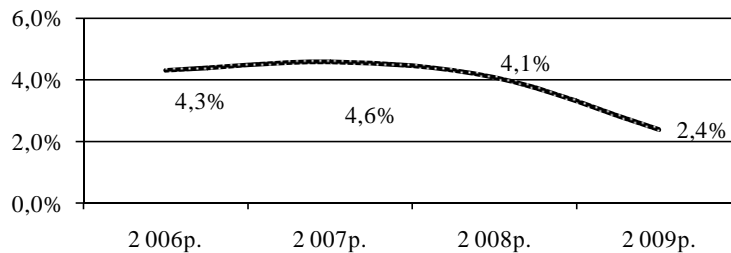

Рис. 1. Динаміка частки податків на міжнародну торгівлю у доходах Зведеного бюджету України[1].

Але використовуючи мито у якості регулятора, можна спровокувати диспропорції розвитку окремих видів виробництв та перешкоджати ринковій конкуренції. Так особливістю сучасних вітчизняних підходів у сфері митного регулювання є те, що митні тарифи на ввезення продукції автомобілебудування у якості готової продукції є значно більшими, ніж митні тарифи на складові автомобіля (кузов, шасі, двигун) для промислового складання.

Внаслідок підвищення внутрішньої ціни на готові імпортовані автомобілі, іноземні корпорації більш охоче імпортують деталі та складають продукцію на території України. Характерною ознакою є те, що на такі дії не йдуть провідні автомобільні виробники світу. Це пояснюється високими вимогами таких автовиробників до якості своїх автомобілів та відсутністю впевненості у можливості забезпечення належної якості «українськими складальними виробництвами». Хоча, вітчизняна автомобілебудівна галузь має значні, насамперед науково-технічні, потужності для створення і виробництва якісного продукту у цій сфері.

Сучасні підходи у сфері митного регулювання роблять такі перспективи ще більш віддаленими. Вітчизняний внутрішній ринок, маючи значний потенціал для становлення й розвитку національного автомобілебудування, цілком може перетворитися на сировинно-ресурсний придаток світових автомобільних корпорацій, які, як і всі сучасні світові транснаціональні корпорації, користуючись політикою бездумної лібералізації національних ринків країн, що розвиваються, застосовують перевірені досвідом, безпрограшні методи їх монополізації й економічного підпорядкування.

Тому такі регуляторні заходи у сфері митної політики, найімовірніше, не дадуть змоги захистити національного виробника і аж ніяк не сприятимуть науково-технічному розвитку вітчизняного виробництва. Крім цього, постійно присутня тенденція зростання цін на паливо і нафтопродукти може зумовити подорожчання транспортних перевезень, чим швидко знівелює ефект від зниження тарифів на імпортовані товари та створить передумови для зростання цін на всі групи товарів, в тому

числі й на товари національного виробництва. У свою чергу навіть незначне підвищення цін, яке вже розпочалося, цілком ймовірно спричинить інфляційні очікування населення.

Доволі часто уряди країн використовують нетарифне регулювання як альтернативу встановленню тарифів. Загалом запровадження нетарифних інструментів, наприклад, імпортних квот легше підпорядковується адміністративному управлінню, ніж тарифна політика. Квоти легше і швидше запроваджувати у випадку надзвичайних ситуацій, ніж тарифи, які, зазвичай, потребують розгляду в парламенті. З іншого боку, імпортні квоти можуть стати передумовою монополізації внутрішнього ринку, оскільки місцеві виробники впевнені, що постачання конкуруючих імпортних товарів не перевищить квоту, і можуть, за умов достатнього попиту, підвищувати ціни. Цей інструмент нетарифного регулювання використовують практично всі країни світу, у тому числі учасниці СОТ щодо країн, які не належать до цієї організації.

В останні роки для регулювання зовнішньоторговельної діяльності країни світу використовували квоти навіть частіше, ніж мито. Це зумовлено, по-перше, тим, що ставки мита регламентуються міжнародними торговельними угодами. Тому уряди країн практично не можуть самостійно підвищувати митні ставки. По-друге, квота гарантує, що імпорт суворо обмежений, і іноземні конкуренти, навіть знижуючи ціни, не можуть розширити продаж певного продукту на ринку країни. Ввізне мито такої гарантії не дає. По-третє, галузі вітчизняної економіки, які потребують захисту, віддають перевагу квотам, бо сподіватися на спеціальні привілеї у вигляді квот легше, ніж у вигляді мита, оскільки останнє пов'язане зі зміною структури доходів державного бюджету. Одночасно імпортні квоти можуть супроводжуватися більшими втратами порівняно з митом, особливо якщо квота, обмежуючи цінову конкуренцію, сприяє монополізації національної економіки. Крім того, якщо обсяг квоти розподіляється між іноземними виробниками за допомогою ліцензій, то це може посилювати корупцію в країні.

Україна повинна повною мірою використовувати інструментарій нетарифних методів регулювання, оскільки в умовах членства в СОТ такі методи є більш прийнятними та дозволяють підтримувати національного виробника, не порушуючи принципи тарифного регулювання міжнародних об'єднань. Але таке регулювання повинно доповнюватись жорстким контролем Антимонопольного комітету України за ступенем монополізації ринку.

Слід виділити такі вектори проведення митної політики України:

- запровадження пільг для імпортерів, які ввозять сировину та напівфабрикати для виробництва експортної продукції. Такі пільги можна реалізувати через систему векселів або відшкодування мита по сировині при експорті готової продукції;

- введення вибіркового тарифного обмеження щодо тієї імпортованої продукції, яка може впливати на стан таких вітчизняних галузей народного господарства як легка промисловість, сільське господарство, машинобудування. Відсутність такої підтримки означатиме остаточний занепад таких галузей і, як наслідок, збільшення безробіття, погіршення економічної активності. До того ж практика вибіркового тарифного регулювання присутня в країнах – членах СОТ. В Китаї, наприклад, тарифні ставки на окремі групи товарів стратегічних галузей економіки (сільське господарство, машинобудування) залишаються досить високими (65 і 45 відсотків відповідно)[6, с.115];

- підтримка галузей, у яких висока частка технологічної переробки продукції та значна додана вартість, і обмеження імпорту іноземної конкурентної продукції з допомогою технічних бар'єрів;

Пріоритетним напрямом роботи уряду України має стати прийняття обґрунтованої стратегії митної політики щодо імпорту, яка сприятиме технологічній реконструкції вітчизняної промисловості. Диверсифікована митна і тарифна політика має узгоджуватися з інтересами національної промисловості та інтересами міжнародних об'єднань, до складу яких входить Україна.

Список літератури

1. Бюджетний моніторинг: аналіз виконання бюджету за 2009 рік [Електронний ресурс]. - Режим доступу. - <http://www.ibser.org.ua>
2. Гащицький, О. А. Оцінка ефективності митної політики України в умовах вступу України до СОТ [Текст] / О. А. Гащицький // Зовнішня торгівля: право та економіка. - 2008. - №1. - С. 29-34.
3. Гребельник, О. П. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності [Текст] : підручник / О. П. Гребельник. - Київ : ЦНД, 2005. - 696 с.
4. Митний кодекс України станом на 01.09.2009 р. [Текст] // Кодекси України. - 2009. - №9. - С. 3-201.
5. Рева, Т. М. Вплив митно-тарифного регулювання імпорту на регіональні товарні ринки [Текст] / Т. М. Рева, М.С. Кузьміна // Вісник Академії митної служби України. - №2. - С. 96-103
6. Рева, Т. М. Таможенно-тарифное регулирование как инструмент внешнеэкономической политики [Текст] / Т. М. Рева // Налоги и финансовое право. - 2010. - № 5. - С. 113-117
7. Стирнік, Г. Сучасні тенденції реалізації митної політики України [Електронний ресурс] / Г. Стирнік, Я. Базилук. - Режим доступу. - <http://www.niss.gov.ua>.

Луцьк Анатолій

Таможенная политика Украины как стимулятор экономики в условиях интеграционных процессов

Обоснована сутність таможенної політики і її проведення в умовах інтеграційних процесів. Определены направления проведения таможенной политики и возможности защиты приоритетных отраслей народного хозяйства. Исследовано использование тарифного и нетарифного регулирования.

RESUME

Lutsyk Anatoliy

Customs policy of Ukraine as a stimulus of economic under integration processes

The essence of customs policy and its conduct in the integration process are substantiated. The directions of customs policies and the protection capacity of priority sectors of the economy are defined. The using of tariff and non-tariff regulation are researched.

Стаття надійшла до редакції 15.10.2010 р.

РЕЗЮМЕ